

Edzard i underlandet

Edzard Ernst, född 1948 i Wiesbaden, har under många år varit den akademiskt mest ansedda forskaren inom alternativmedicin. Han är numera pensionerad men skriver fortfarande om ämnet, inte minst på sin blogg <edzardernst.com>. Han har nu utkommit med sina memoarer.

Ernsts föräldrar skilde sig när han var ganska ung. Mamman, som trodde på alla möjliga alternativmedicinska läror, blev framgångsrik företagare i sjukvården: hon hade rehabiliteringssjukhus med 200 anställda, och hoppades att sonen Edzard en dag såsom läkare skulle bli medicinsk chef där. Den unge Edzard själv kände dock större dragning till musiken. Han fastnade för jazz (när rocken var den helt dominerande ungdomsmusiken) och spelade tillsammans med sin bror och några vänner, även professionellt. Han föreställde sig en framtid som musiker, men inledde sina akademiska studier med att läsa psykologi – nyfiken på ämnet efter att en psykolog med hjälp av en arsenal av tester kommit fram till att han skulle

passa utmärkt som kranförare! Därefter kom han in vid läkarutbildningen. Han insåg att livet därmed skulle förändras och inte längre kunde vara lika inriktat på musik och bohemi. Ernsts karakteristik av sig själv som ny läkarstuderande: ”Jag kunde hitta en öppen bar klockan 4 på morgonen och jag visste var man kunde höra den bästa jazzen i stan. Jag var pacifist, vänstermänniska och agnostiker” (s. 18).

FRÅN HOMEOPATISKT SJUKHUS TILL PROFESSOR I WIEN

Efter genomförd utbildning fick Ernst sitt första arbete som läkare på ett homeopatiskt sjukhus. Där fick han bl.a. bevittna placeboeffektens ibland väldiga kraft, som när en patient med akut astmaattack fick en saltlösningssinjektion, varvid attacken omedelbart upphörde. Ernst fick också lära sig om många andra alternativa metoder här: örtmedicin, koppning, blodiglar, med mera. Som många andra tyska läkare hade han en positiv inställning till utövandet av alternativmedicin, och använde själv många alternativa metoder professionellt, däribland homeopati.

Så småningom fick Ernst en forsknings-tjänst vid St George's Hospital i London, där han under två år forskade om hemoreologi (blodflödeslära). Han framhåller denna tid som avgörande för den fortsatta karriären, eftersom han lärde sig

A SCIENTIST IN WONDERLAND

**A Memoir of Searching for
Truth and Finding Trouble**

Edzard Ernst

**Exeter: Imprint Academic,
2015, 173 s.**

mycket och insåg hur beroende god medicin är av forskning och vetenskap. Efter ytterligare några tjänster i Bayern, där han hann skriva en doktorsavhandling och meriterade sig ännu mer, sökte han och fick tjänsten som professor i rehabiliteringsmedicin i Hannover. Men i längden trivdes han inte med den alltför snåla forskningstiden där.

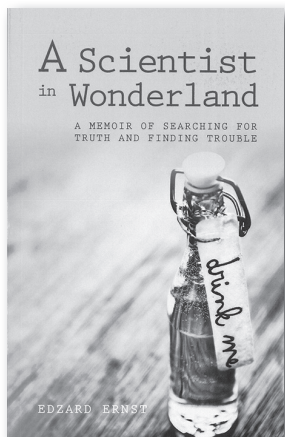
Ernst sökte därför och fick tjänsten som professor och chef för rehabiliteringsmedicin vid Wiens universitet. Detta var ett verkligt högprestigejobb. Ernst fann sig dock snart indragen i en mängd administrativa möten, som dessutom bara skulle legitimera beslut som redan tagits på annat håll. Korrupktion, ständiga intriger och antydna hot om utpressning hörde till vardagen i en miljö där alla ville ha hållhakar på alla andra. Inte heller här var Ernst nöjd med den alltför lilla mängden forskning och den alltför stora administrativa bördan. Han sökte den nyskapade tjänsten som professor i alternativmedicin vid University of Exeter i England. Han fick tjänsten 1993, trots en initial skepsis från engelsmännen över att någon som var professor i Wien verkligen skulle vilja byta ned sig till Exeter.

EXETER

I Exeter fick Ernst äntligen ägna sig huvudsakligen åt forskning med sina kolleger. Bland det första man försökte utvärdera var andligt helande (*spiritual healing*), som hade visat sig vara den mest utövade formen av alternativmedicin i Storbritannien. Att finna ett upplägg som var både vetenskapligt acceptabelt och som kunde godtas av de fem deltagande helarna krävde mycket diskussion. När studien till slut kunde genomföras fann man ingen effekt utöver placebo.

En annan metodologisk landvinning som bör framhållas från Ernsts forskargrupp är utvecklandet av en ”placebonål” för att testa akupunktur. Att finna en relevant jämförelsebehandling i kliniska prövningar av akupunktur har länge varit en metodologisk utmaning. Placebonålen ser bara ut att gå in i huden men viks i själva verket tillbaka in i skaftet, ungefär som en teaterkniv. Gruppens egen studie fann ingen skillnad i effekt mellan riktig akupunktur och akupunktur med placebonålen.

Alternativmedicinens förespråkare hävdar regelmässigt att alternativmedicin har försumbara eller inga biverkningar. Till att börja med är det egendomligt att påstå detta om det inte finns några studier som undersökt saken. Men även om det vore sant att risken för biverkningar är liten, måste den vägas mot den eventuella nyttan. För behandlingar som har stor positiv effekt kan man acceptera ganska stora risker för negativa biverkningar. Och omvänt: även om risken för biverkningar är liten, är det inte säkert att den kan accepteras om behandlingens positiva effekt knappt höjer sig över placebonivån. Att man måste göra denna avvägning mellan positiva och negativa effekter är helt okontroversiellt inom den gängse världen.

Med stor möda lyckades Ernst och hans medarbetare i slutet av 1990-talet genomföra en kartläggning av akupunkturens eventuella biverkningar: 78 akupunktörer rapporterade alla biverkningar som kom till deras kännedom avseende 32 000 akupunktursessioner. Slutsatsen blev att akupunktur, såsom den utövas i Storbritannien, är mycket säker: endast ca 10% av patienterna upplevde några negativa biverkningar, och de flesta av dessa var milda. Ett sådant resultat hade fått vilken entusiast som helst att bli glad, om det hade gällt en gängse behandlingsmetod. ”Ändå verkade de flesta akupunktörer tycka att vårt projekt varit bortslösad tid. Enligt dem hade projektet bara bidragit till att folk fått upp ögonen för att akupunktur inte är helt fri från biverkningar” (s. 112).

Ernst har också många gånger återkommit till de *indirekta* risker som finns med alternativmedicin, nämligen när personer förlitar sig på icke fungerande behandlingar trots att verksamma behandlingar finns tillgängliga. Dessa indirekta risker är ofta betydligt allvarligare än de direkta biverkningsriskerna.

KONFLIKT MED PRINS CHARLES

Åren i Exeter blev forskningsmässigt mycket lyckade för Ernst och hans grupp. Man genomförde bl.a. 40 kliniska prövningar av olika alternativmedicinska metoder, och gruppen publicerade inte mindre än 300 systematiska översikter inom alternativmedicin. I utvärderingar av utomstående experter fick man mycket fina omdömen för sin höga kvalitet och produktivitet.

Men säg den lycka som varar. Kronprins Charles, som gjort sig känd för sitt återkommande stöd till alterna-

tivmedicin, har genom åren producerat en del material som Ernst sett sig nödgad att offentligt kritisera. Riktigt otrevligt för Ernst blev det efter publiceringen av den s.k. Smallwood-rapporten 2005 (uppkallad efter huvudförfattaren), som hade beställts personligen av Charles. Rapporten

Prins Charles ingrep mot kritik av alternativmedicinen.

ten rekommenderar användning av alternativmedicin i den offentligfinansierade sjukvården. Rapportförfattarna hade talat med Ernst och bett honom kommentera en preliminär version. Ernst hade hårt kritiserat texten. När Ernst senare talade med uppringande journalister om rapporten ansåg kretsen kring Charles att

Ernst brutit ett löfte till Smallwood att inte avslöja innehållet i pressen. Charles privatsekreterare Michael Peat skrev till University of Exeter för att klaga över Ernsts beteende, varvid universitetet lät utreda Ernst under 13 månader. Utredningen kom inte fram till att Ernst gjort något olämpligt, men efter denna episod kom finansieringen av Ernsts grupp att mysteriöst minska. Ernst fick gå i pension 2011, två år innan det egentligen var tänkt.

ENTUSIAST ELLER KRITIKER?

Som ledare för den mest respekterade och produktiva forskargruppen inom alternativmedicin kom förstas Ernst att utsättas för mycket kritik från alternativmedicinens entusiaster, inte minst när det stod klart att forskningen mest gav negativa resultat. Rena smutskastningskampanjer har iscensatts, exempelvis en som betalades av tyska homeopatikatillverkare (se notis i *Folkvett* 1/2013, s. 43f) och som även understöddes av somliga alternativmedicinska forskare, t.ex. av homeopaten och parapsykologen professor Harald Walach.

Ett uttalande från 2014 som speglar entusiasternas besvikelse över Ernsts resultat, gjort av chefen för en stor brittisk homeopatikatillverkare, förtjänar att återges:

”Jag mötte dig en gång i Exeter på 1990-talet (...). Jag fann dig mycket uppmuntrande och öppet entusiastisk inför homeopatin. Jag (...) inspirerades av dig att gå vidare med homeopatin, men nu vill du stänga ned något som enligt min erfarenhet gör världen så mycket gott. Vad gick fel?” (s. 122).

Det var inget som gick fel. Snarare var det så att Ernst gradvis blev klar över att ytterst lite inom alternativmedicinen fungerar bättre än placebo. Denna insikt växte varken fram genom någon ändrad filosofisk inställning eller någon plötslig aha-upplevelse, utan till följd av att år efter år genomföra egna och analysera andras studier – hundratals och åter hundratals studier – av vilka effekter de alternativmedicinska metoderna har. Ernst beskriver själv att han redan från början hade en kritisk inställning i den meningen att han inte skulle tro på några effekter om de

Edzard Ernst vid ett föredrag.

inte kunde påvisas vetenskapligt. När han kom till Exeter var han dock tämligen övertygad om att många alternativmedicinska effekter skulle gå att belägga. Efter hand har det gått upp för honom att han hade fel.

ALTERNATIVMEDICINARNAS VÄRLD

I Ernsts bok finns många intressanta iakttagelser om vilka attityder som dominerar bland alternativmedicinens anhängare. Ernst beskriver en konferens organiserad av Research Council for Complementary Medicine, London, sålunda:

”Jag kände deras älskvärda entusiasm och hängivenhet, men oavsett vem jag pratade med fanns där liten eller ingen för-

ståelse för vetenskapens roll i alltsammans. En märklig naivitet genomsyrade publiken. Alternativmedicinerna och deras anhängare var lite grann som barn som lekte 'doktor och patient'. Språket, ritualerna och fasaden var mer eller mindre på plats, men på något sätt verkade de märkligt avskilda från verkligheten (...) Delegationerna ville hängivet befrämja alternativmedicinen, medan jag med lika stor hängivenhet och övertygelse ville befrämja god vetenskap" (s. 77).

Ernst beklagar att det även bland dem som forskar om alternativmedicin ofta finns en entusiasm som inte riktigt kan motiveras vetenskapligt. Denna entusiasm tar sig bl.a. uttryck i en ovilja att forska om metodernas effektivitet. Istället producerar man enkätstudier på löpande band, där det med önskvärd tydlighet framgår att patienter som väljer alternativmedicin är mycket nöjda med detta. Denna typ av forskning besvarar inga viktiga frågor, men går bra att använda i marknadsföringssyfte. (I Sverige har t.ex. forskare knutna till Vidarkliniken varit produktiva i denna genre.)

EN WIENSK DUBBELBLUFF

Om jag ska säga något kritiskt om Ernsts bok så ägnas stora delar av ett kapitel, som kallas "Wonderland" och som givit hela boken dess namn, åt redogörelser för vanliga argumentationsfel hos alternativmedicinens förespråkare. Det är ingen dålig redogörelse, men avsnittet avviker alltför från bokens övriga delar, som är självbiografiska.

På det stora hela är dock boken mycket läsvärd, och jag rekommenderar den varmt. Den är välskriven, medryckande, lättsam men ändå informativ. Den är också rolig på

sina ställen, med dråpliga anekdoter från sjukhusvärlden och från akademien. Jag vill avsluta med ett exempel från tiden i Wien.

En karriärsugen läkare ville erövra doktorsgraden, men hans forskning höll så låg kvalitet att det var osannolikt att han skulle lyckas. Ordföranden i kommittén som skulle bedöma avhandlingen var visserligen beredd att låta den passera, men de andra ledamöterna i kommittén sade nej. Läkaren skrev då, efter hemligt samråd med ordföranden, ett anonymt brev till kommittén. Brevets budskap var att avhandlingen höll mycket låg kvalitet, och att om den godkändes skulle brevskrivaren informera pressen om detta, varvid det skulle bli en offentlig skandal. Kommittén såg då ingen annan råd än att godkänna avhandlingen: man fick under inga omständigheter misstänkas ge vika för utpressningshot!

Jesper Jerkert